

ԲԱՆԱՒՐԱԿԱՆ

“ՄԹԱՐՔՆ” Թէ “ՄԻԱՅԼՔՆ”

“Թափառաշըջիկի մը նօթերը ոյժմէու
թիւն տուին գուրգէնի ժամանակին իր աշա-
կերտներուն չք ցածրած պատգամներէն
միոյն թէ եզնիկի “Տիւրը պէտք է ըլլայ հայուն
(Ծրջիկ, Աղդարար, 7 հոկտ. 1928): Իսկոյն հրա-
պարակ իջաւ Ղաղիկեան գրական ստորիգանի
հանդամանքով դիբը գրաւելու գուրդէնեան սոս-
կալի այս այլանդակութեան դէմ ու անտեղի
որակութերու տարափին տակ աւանդապաշտ եր-
կիւղածութեամբ անդամ մըն ալ յանկերգեց թէ
“Տիւրը բառ ունի հայ լեզուն եւ Տիւր եւ հայը
տարբեր բառեր են, Տիւր ըսել է “աղտու... մինչ
հայը ըսել է “մէգ, շամանդաղ, մառախուղ”
(Աղդարար, 16 հոկտ. 1928). Ղաղիկեանի այս
շատ համեստ դասաւանդութենէն, ինչպէս նաև
Գուրգէնի հասցէին ուղղուած անհարկի որա-
կութեամբ աշուդողի մատուեցան Գուրգէնի
երախտագէտ աշակերտները ու հայապ ուսու-
ցիչը անհամայ կացութենէ փրկելու գեղեցիկ դի-
տումով, Ծրջիկին վերադրեցին “իշողութեան
պղտիկ մոլարանին” (Հայկանոյշ Մառք, Աղ-
դարար, 18 հոկտ. 1928) կամ “իշողութեան վիհ-
պումու (պ. Քէչեան, անդ, 22 հոկտ. 1928):
Յուղուած մտքերու սի հանդարտութիւնն՝ Բագ-
մավէպի միջնորդութեամբ ֆրանսացի հայագէտ
Մարիկէսէ քաղըւած անբաւարար տեղեկու-
թիւններով Ղաղիկեան անդամ մըն ալ արտա-
յայտուեցաւ “թէ այդ հայլաբանութիւնը Հ.
Գալէ մը եարեանն ալ ըսեր է ... որով ա-
նուղղակի կ'արդարացընեմ Պ. Ծրջիկը ... եւ
նոյնպէս Յակոբ Գուրգէնը, քանի որ իրմէ
շատ աւելի բանգէտ մը ըսեր է: Խոնդիր է թէ
բուն հայրութիւնը մը ըսեն է, այսինքն ով է առաջ-
շողը, Գուրգէնը թէ Գուրգէմք եարեանն
(անդ, 31 հոկտ. 1928): Սնամէջ այս արտայույ-
ութեամբ է որ փակեցաւ բառագրական զաւեշտը,
որ դասական օրինակ է եւ կը մնայ թէ ոքան ան-
պատրաստ են մեր հրապարակագիր ոյժերը բանա-
կական մարդին մէջ մանաւանդ:

սիրական մարզու - և
Տեսէք սակայն խնդրին էութը ու
նիկի խնդրական տեղիքը վենետիկեան հրատա-
րակութեան եւ կալվածնի օրինակին մէջ սապէս է
որ կը ներկայանայ՝ զի մի ժամանելու որ զբարաքն շո-
ղացեն (էջ 6), մինչ զմուռնեան տպագրու-
թիւնն եւ Տէր-Յովհաննէս անի բարձրա-

տուած բնադիրն ունին “զի մի հույլն”, որ զըբաւքն չողայցեն ու (էջ 2): Հայ գրչադրերու աւանդած այս կրկին տարրերակներէն մին միայն է անտարակոյս հարազատ, սկզբնական. միարժն թէ հույլն: Այս հարցը ոչ անվայել որակումները կարող են լուծել եւ ոչ անիմաստ ջատագովականները, այլ միայն բնադրաբննական համեմատութիւնները: Հայ դասական լեզուին ծանօթ չէ աչքի ալտ, բիթ իմաստով միարժի գոյութիւնը: Եերերիանոսի ձառերու թարգմանչին գործածած միարժ եւ Ոսկեբերանի Պաւղ. թղթերուն Մեկնութեան թարգմանչին կիրարկած միարժույն ածականաձեւերը ակնյացանի հականիշներ են լուսաւոր եւ պայծառություն ածականներուն, հետեւաբար կը նշանակեն միայն “մութ, մթինդ. հմմտէ” առ. երկաթ եւ վլսեա ի բովս հրոյ եւ տես սրպիսի ինչ էր մինչեւ ի հուր մլսեալ էր, մթոր երեսաւք, ցուրտ առ ի շաւշափել եւ յետ ի հուրն մոտանելոյ՝ լուսաւոր տեսլեամբ, ջերմ զննելով, (Սեբ. Զ. ձառ, էջ 116), “զի իցեն որք վայելուչք եւ ուշաւոր իցեն, եւ իցեն որ քան զնոսան ուուազագոյնք եւ միարժույն+ իցեն” (Ոսկեր. ՊՂ. Ա., էջ 782): Բարսեղեան վեցօրէի եւ Սուտ-Ակերզի Աղեքսանդրացւոյ Ա. Գրոց մեկնութեան թարգմանիշներուն գործածած միարժույն բառ զմբար-ինին ունիցից միարժույն բառը նյոյնպէս կը նշանակէ “մթութիւն, անորոշութիւն”, հմմտէ այրժամ (լուսոին) ի մահիկ եղջերսն զնշանակ կարմրութեան կամ զմբար-ինին ունիցից միարժույն բառը (glossa!), ջուրը բազումք յամպոց յերկիր առաքինդ (Աեց., էջ 115), “եւ յայնոսիկ, որ զին կտակարանս թարգմանեցին՝ բազումք միարժույն է տեսանելոյ (Ստ. Ակերեղ, Թոռոնեան, Հատրնտ. ութերց. Ա, էջ 297): Այս տեղիքներու վրայ հիմնաւորութ եթէ փորձենք վենեսիկեան տպագրութեան եւ Էջմիածնի օրինակին միարժն տարեկրկին տալ գոյութեան իրաւունք, կը կարծեմ թէ հակասութեան կը մատնենք ինքնին իսկ եղիկը, որ մութը, մթութիւնը կը շողացընէ: Այս հակասութեան գիտակցութեամբ է անտարակոյս ընդունելու բայր յատուկ ու շադրութեան առարկայի կը գտնայ երբեմն նոր մեկնութիւններու ենթարկութելով (հմմտէ Բաբեկ էն, Հանդ. Ամս. 907, էջ 312—313) եւ երբեմն նոր ուղղարկութիւններու (Կահապետեան, Ուղղագրութիւնք, էջ 281 եւ Mariès, Le De Deo d'Ezéchiel, Paris 1914, էջ 175): Մինչ Գալէ մքեան

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ

ՓՅՌԱՆՔՆԵՐ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԵՀԻ ԽՈՍՀՈՒԹԻՒՆԻՑ

Մարգուանի տնտեսական և քաղաքական կեանքի նորագոյն պատմութեան ուրուագիծը: — Պատառիկներ Մարգուանի, Բայզալի, Ալաշկերտի, Շիրակի հայ ժողովրդական բանահիւսութիւնից:

Ա.

Մարգուանի նորագոյն պատմութեան
ուրուագիծը :

Մարգուանը, Փոքր - Հայքի Պազեմոն քաղաքը, Սեբաստիոյ նահանգի գաւառներից մէկն է: Փոուած է մի ընդարձակ բլրադաշտի վրայ եւ իր գիրքով ներկայացնում է բաւական գեղեցիկ մի տեսարան: Համաշխարհային պատերազմից առաջ այդ քաղաքական զարգացման կարեւոր մի կենցըն էր դարձել եւ տնտեսական առաջնահանական նուաճումներ էր դործում, չնորհիւ օրէց օր ծաղկող արհեստների եւ արդիւնաբերութեան:

1914 թուականից առաջայտել ապրում էր մոտ 14.000 հայ եւ 3400 յոյն աշխատող եւ արտադրող մի ժողովուրդ, որը կանգնած շնարարական ստեղծագործութեան առաջ, իր աշխատող բազուկներով զարկ էր տալիս երկրի տնտեսական եւ կրթական կեանքին:

Այդ շարժումն առանձին փայլ ստացաւ նաև մանաւանդ 1908 Յուլիս 11ի օսմանեան սահմանադրութիւնից յետոյ, որն իր առաջադիմական հոսանքներով ներգործական գեր էր կատարում ժողովրդի կեանքում: Ահա այդ տեսակէտից ուշագրաւ է յիշեալ շարժումը: Բայց նախ քան այդ յեղացրջման պատմութեան անցնելը՝ համառոտակի ընդգծումներով տեսնենք, թէ ի՞նչ պատկեր էր ներկայացնում Մարգուանի եւ առհասարակ ներքին գաւառների ժողովրդի կեանքը 1908 թուականից առաջ:

Մարգուանում, ինչպէս եւ Թիւրքիոյ ներքին գաւառներում, 1908 թուականից առաջ համարեալ թէ չկար տնտեսական եւ

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

